

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

M VZDELÁVANÍM
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH
RÓMSKÝCH KOMUNIT

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

Metodicko – pedagogické centrum

Národný projekt

VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKÝCH KOMUNIT

Bc. Gabriela Budinská

DOMOV A PRÁCA PRE IV. ROČNÍK – 1. časť

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum,
Ševčenkova 11, 850 01
Bratislava

Autor UZ: Bc. Gabriela Budinská

Kontakt na autora UZ: Základná škola, Hlavná 10,
935 38 Lok,
riaditelkasz@zslok.edu.sk

Názov: **Domov a práca IV. Ročník – 1.
časť**

Rok vytvorenia: 2014

**Oponentský posudok
vypracoval:** Mgr. Hilda Šelingerová

ISBN 978-80-565-0074-3

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunit. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

OBSAH:

ÚVOD	4
1 ĽUDSKÉ OBYDLIA	5
1. 1 Ľudová architektúra na Slovensku	7
1. 2 Slovenská mapa ľudovej architektúry	10
1. 3 Život v meste a v obci v súčasnosti	14
2 REMESLÁ	18
2. 1 Kováčstvo	18
2. 2 Drotárstvo	19
2. 3 Hrnčiarstvo	20
2. 4 Šperkárstvo	20
2. 5 Rezbárstvo	21

ÚVOD

V rukách držíte učebný zdroj pre voliteľný predmet Domov a práca pre IV. Ročník. Učebný zdroj obsahuje aj pracovné listy, návody a postupy na rôzne aktivity. Je zdrojom nových informácií pre žiakov. Je písaný zaujímavou a zábavnou formou, aby predovšetkým zaujal aj deti z málo podnetného prostredia, akými sú práve rómske deti.

Učebný zdroj Domov a práca pre IV. Ročník vychádza z výchovno-vzdelávacieho tematického plánu školy. Pomocou neho oboznámime deti s históriou ľudského bývania, s ľudovou architektúrou, s rozličnými druhmi remesiel, ktoré prevládali na Slovensku v minulosti a s ktorými sa môžeme stretnúť aj dnes. Ďalej tu deti nájdú veľmi zaujímavé a hodnotné informácie o úžitkových rastlinách, učíme sa spoznávať jadierka, semená a oriešky a taktiež poznávame najznámejšie druhy liečivých rastlín a ich účinky. V poslednej kapitole učebného zdroja sa snažíme deťom zábavnou formou vysvetliť aké oblečenie sa nosí v rôznych obdobiach, prečo je potrebné starať sa o oblečenie, prať ho a ako si môžeme zaplátať dieru na oblečení.

V pracovných listoch učebného zdroja sme kládli dôraz na fixáciu poznatkov jednoduchou a zábavnou formou.

Veríme, že pre deti bude tento učebný zdroj zdrojom mnohých zaujímavých a nových poznatkov, ktoré si ľahko osvoja.

1 ĽUDSKÉ OBYDLIA

História ľudských obydlí na Slovensku

Ľudia si už od nepamäti vytvárali vlastné obydlia – domy. V minulosti ich stavali z materiálov ako drevo, hlina, kameň a strechy pokrývali slamou alebo drevenými doštičkami. Slamou si pokrývali strechy obyvatelia južného Slovenska, drevenými doštičkami zase obyvatelia severného Slovenska.

Súčasťou každého domu – obydlia, bola hlinená či kachľová pec, ktorá slúžila nielen na varenie a pečenie, ale aj na vyhrievanie domu počas zimy.

Nábytok bol drevený, jednoduchý. V minulosti sa používali v domácnosti drevené riady, tanierne, príbory. Riady boli ručne vyrezávané z dreva, s vyrezanými či dokreslenými motívmi a ornamentmi. Bohatšie rody mali vlastný erb rodiny, ktorý si dávali vyrezávať a maľovať aj na kuchynský riad.

Postupom rokov sa jedávalo z hlinených tanierov a pilo z hlinených krčahov a pohárov. Až neskôr začali ľudia používať kovové príbory, keramické tanierne a sklenené poháre.

V dnešnej dobe sa na výstavbu ľudských obydlí používajú tehly, malta, betón, domy sa zateplujú polystyrénom, strechy domov sú väčšinou pokryté škridlami, plechom alebo hydroizoláciou, ktorá zabraňuje prenikaniu vody (dažďová voda, sneh) do domu.

V súčasnosti ľudia bývajú v moderných rodinných domoch, panelákoch alebo domových radových výstavbách, či bytovkách.

*Vedel/a si, že ...?
Prvými ľudskými obydliami
boli jaskyne, ktoré
obyvateľov chránili pred
vplyvmi počasia i pred
divou zverou.*

1.1 Ľudová architektúra na Slovensku

Slovensko rozdeľujú lesy na dve časti. Oblasť, kde rastú sto ročné jedle i smrek, oblasť ihličnatých lesov, mohutných vrchov, hlbokých dolín a vodopádov z čistej, pramenitej vody.

Potom je to oblasť krásnych rovín, listnatých lesov, kraj teplý a úrodný.

Podnebie a klimatické podmienky na rôznych územiach Slovenského kraja boli jedným z vplyvov, ktoré určovali, z akých materiálov je dobré obydlie postaviť.

Severné Slovensko

Severná časť Slovenska je bohatá na ihličnaté lesy, podnebie je chladnejšie a preto si ľudia stavali väčšinou domy z dreva – drevenice, alebo zrubové domy. Kamene používali len na základy, alebo stavbu pivníc. Zriedka sa drevenice omazávali hlinou a trámy sa bielili vápnom. Prednú časť drevenice, zrubu, ktorá bola viditeľná z ulice, zdobili maľovanými ornamentmi.

Južné Slovensko

Južné Slovensko poskytovalo dostatok sprasanej hliny a vrbových hájov. Steny domov sa buď vypletali prútím a omazávali hlinou, alebo sa hlina ubíjala. Základ domu – podmurovka bola podobne ako v severnej časti Slovenska kamenná. Strecha bola valbová, alebo pokrytá trstinou či slamou.

Stredné Slovensko

V strednej časti Slovenska sa na stavbu obydlí používajú oba materiály – drevo i hlina. Domy mali tvar písmená L a tiež sa začali stavať prvé združené domy – dvojdomy, štvordomy so spoločným pitvorom. Z dreva sa vytvárala zrubová konštrukcia domu, škáry v stenách sa vypchávali machom, hlinou a prekryvali latkami.

Stavebným materiálom však bola aj surová tehla alebo lomový kameň. Vtedy sa steny omietali hlinou. Zo začiatku boli pivnice súčasťou domu, neskôr sa stavali samostatne ako sýpky, kvôli častým požiarom, ktoré dedinu často sužovali.

Západné Slovensko

Domy a obydlia sa stavali murované, drevené alebo kombinované. V minulosti sa stavali viac drevené domy, neskôr bolo západné Slovensko známe svojimi vyspelými murovanými domami so sedlovou strechou a murovanými štítmi.

Na Záhorí sa stavali typické habánske domy, ktoré ako prví začali stavať nemeckí kolonisti – Habáni. Domy mali jedno až dve poschodia, niekedy dokonca tri. Mohutné steny sa stavali z nepálených tehál. Strecha bola riešená netypickým spôsobom pre Slovákov – slama sa namáčala do hliny a po uložení na strechu sa namazala ďalšou vrstvou hliny.

Pre Myjavu a okolie bol zas známy dom s výškou.

Východné Slovensko

Východ Slovenska bol obsadzovaný Nemcami. Zo svojej krajiny si na naše územie priniesli kolovú stavbu s bočnými vzperami, ktorá niesla strechu. Stavba mala doskové alebo vypletané steny bez stropu s ohniskom v strede. Od Slovákov prebrali izbu, ktorú umiestnili na začiatok podstrešného priestoru a zvyšok ostal otvorený. Dom Nemcov sa postupom rokov prispôboval domu Slovákov.

1. 2 Slovenská mapa ľudovej architektúry

Murované domy

[1. Dom s výpustkom](#)

2. Habánsky dom

3. Dom s bočným stĺporadím

[4. Dom s výškou](#)

5. Panónsky dom so sochou

[6. Dom Tekova](#)

[7. Dom Hontu](#)

[8. Dom Gemera a Malohontu](#)

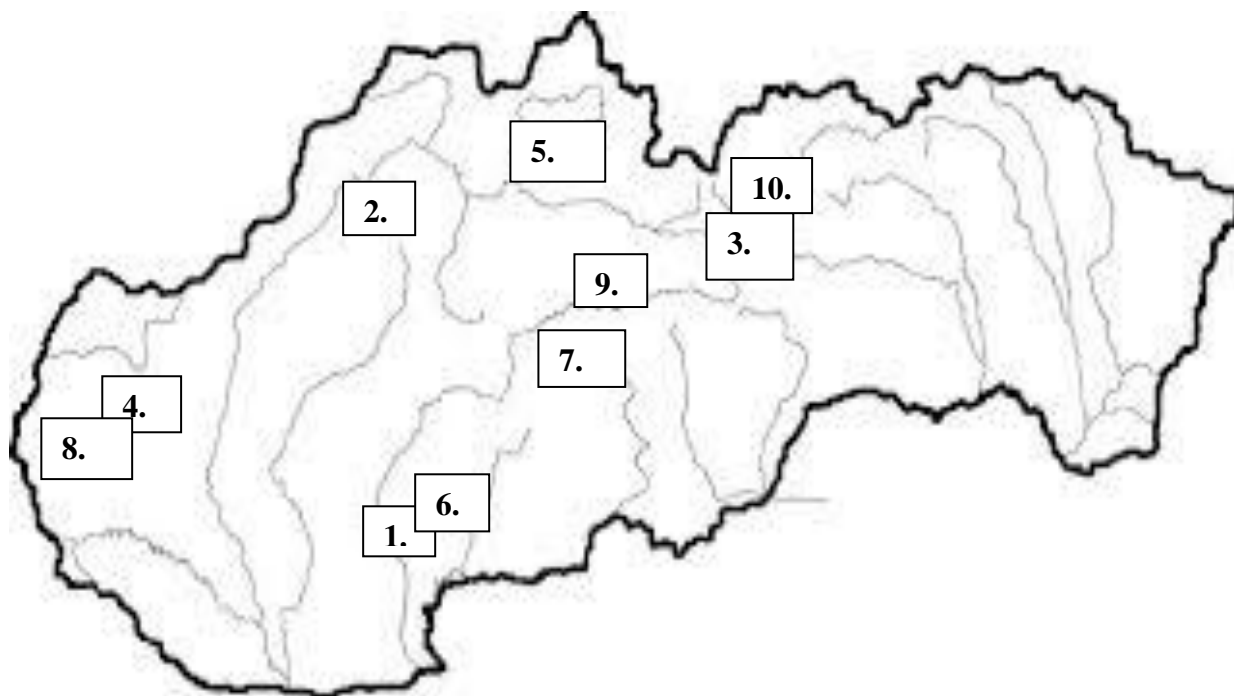
9. Dom Abova a Zemplína s čelným stĺporadím

Zrubové domy

- [1. Dom podhoria](#)
- [2. Čičmiansky dom](#)
- [3. Dom Kysúc](#)
- [4. Dom Oravy](#)
- Oravský dom s výškou
- [6. Dom Turca](#)
- [7. Kremnický banický dom](#)
- [8. Dom Horehronia](#)
- [9. Dom Detvy](#)
- [10. Dom s pocieňou](#)
- [11. Liptovský dvoj dom](#)
- [12. Dom s dufartom](#)
- [13. Spišský dvojdom](#)
- Goralský dvor
- [15. Dom horného Zemplína - Lemkovský](#)

Najznámejšie rezervácie ľudovej architektúry na Slovensku

1. Kamenné obydlia Brhlovce

2. Čičmany

3. Osturňa

4. Plavecký Peter

5. Podbiel

6. Sebechleby

7. Špania dolina

8. Veľké Leváre

9. Vlkolíneec

10. Ždiar

1.3 Život v meste a v obci v súčasnosti

V súčasnosti žijú ľudia v mestách alebo obciach. V obciach a menších mestách si stavajú domy, bývajú v bytovkách a radových domoch, v mestách najčastejšie v panelákoch. Vo veľkých mestách ľudia bývajú vo veľkých niekoľko poschodových panelákoch a bytových komplexoch. Postupom rokov je čoraz viac vidieť, ako sa ľudia z veľkých miest sťahujú na periférie a okrajové časti miest, či do obcí.

Výhody a nevýhody života v meste:

- ☺ množstvo obchodných a nákupných centier,
- ☺ kultúra – pamiatky, divadlá, kiná, knižnice,
- ☺ častejšie dopravné spojenia – autobusy, vlaky,
- ☺ viac pracovných príležitostí,
- ☺ nemocnice, zdravotné strediská,

- ☹ znečistený vzduch,
- ☹ menej zelene,
- ☹ hluk,
- ☹ kriminalita v meste.

Výhody a nevýhody života na vidieku:

- ☺ pokoj a bezpečnosť,
- ☺ uvoľnenejší život,
- ☺ príroda, viac zelene,
- ☺ možnosť chovania domácich zvierat, zahradkárčenia,
- ☺ čistý vzduch
- ☺ menej áut, hromadných dopravných prostriedkov.

- ☹ obmedzená dostupnosť obchodov a služieb,
- ☹ obmedzená dostupnosť kultúry, zdravotníckych služieb.

Pracovní list 1: Ľudské obydľia

OPAKOVANIE S MÚDROU SOVOU:

Ahoj! Volám sa Hedviga, som múdra sova, posledná svojho druhu. Mám už veľa rokov, ale aj veľa skúseností. Budem ťa sprevádzať touto knihou a užijeme si spolu veľa zábavy!

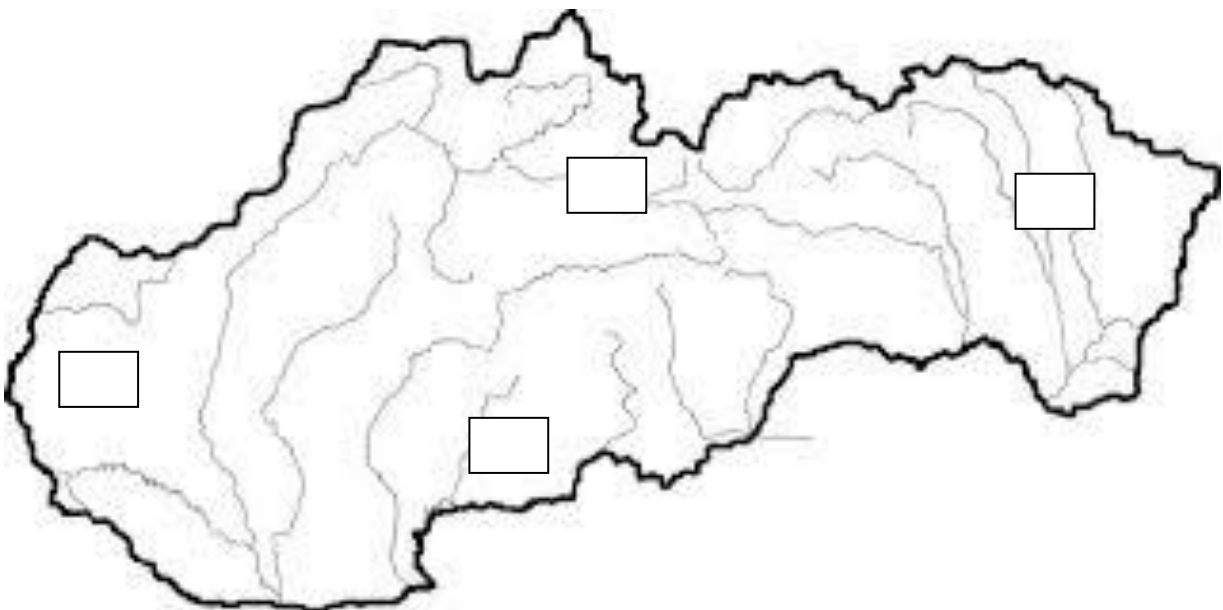

Čo som si zapamätal:

1. Čo je to ľudské obydľie?

- a) domov
- b) obilie na poli
- c) choroba

2. Na mapu Slovenska dopíš správne písmeno domu, podľa toho, v ktorej časti Slovenska sa stavali.

a) Zrubové domy

b) Habánsky dom

c) Hlinený dom

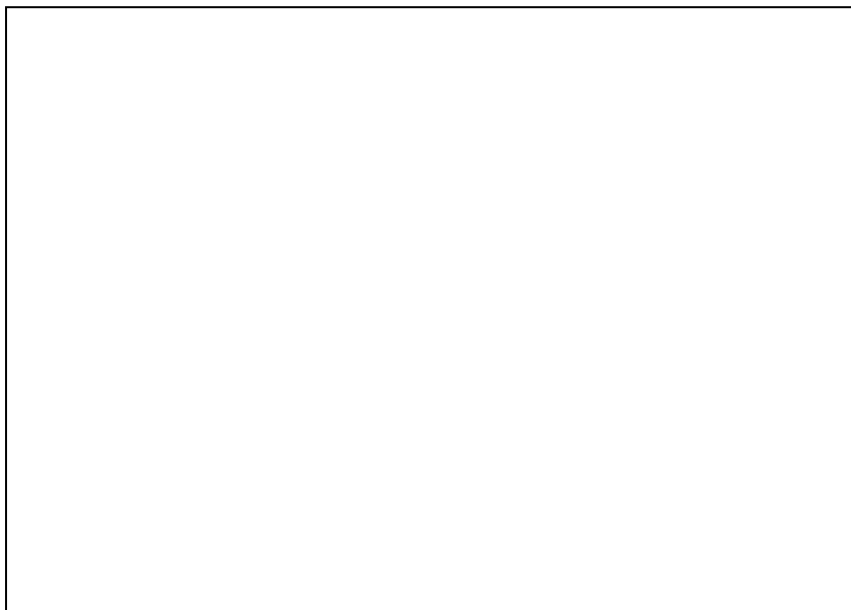

d) Spišský dom Nemcov

Skús za pomoci internetu
alebo encyklopédie napísať
zaujímavý článok do novín!

3. Zahraj sa na novinára! Vyber si ľubovoľnú Slovenskú rezerváciu ľudovej architektúry (Brhlovce, Sebechleby, Vlkolíneec a i.). Skús o nej napísať zaujímavý článok do novín (10 viet), nakresli obrázok a prečítaj ho svojim spolužiakom.

Sem môžeš
nakresliť obrázok
rezervácie, alebo
prilepiť fotku či
ústrižok z novín.

4. Porovnaj ľudské obydlie z minulosti a súčasnosti. Ako ľudia žili vtedy a ako žijú dnes?

2 REMESLÁ

Klimatické podmienky a podnebie na Slovensku umožňovali obyvateľom pestovať rôzne plodiny, obrábať pôdu a chovať domáce zvieratá. Touto činnosťou však ľudia pôsobili aj na vznik iných, nových výrobných odvetví.

Slovensko vďaka dostatku rúd, kameňa, hlíny, dreva a iných surovín patrilo od pradávna k oblastiam s priaznivými podmienkami pre výrobnú činnosť. Výrobná činnosť sa začala nazývať aj remeslom. Na Slovensku medzi najrozvinutejšie remeslá patrilo kováčstvo, hrnčiarstvo, drotárstvo a šperkárstvo. Remeselníctvo môžeme označiť aj pojmom ľudová výroba, kde zaraďujeme všetky ručné práce, zhotovovanie úžitkových predmetov prevažne z miestnych surovín pre potrebu vlastnej rodiny i blízkeho okolia, ako napr.: spracúvanie textilných vlákien, slamy, lyka, šitie odevov, vyšívanie, paličkovanie čipiek, spracúvanie dreva, kovov, kože a pod.

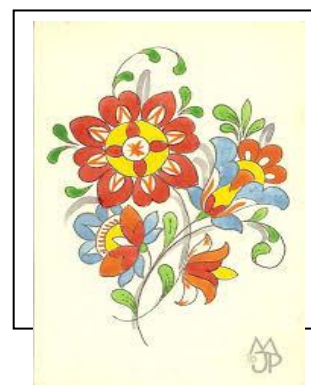
2. 1 Kováčstvo

Kováč kuje

Kováč kuje, mechy duje
pracuje pri ohni.

A kováčka deti myje,
šaty pre ne šije.

Kuje, kuje podkovičku
pre koníčka Sivka
a kováčka kašu varí,
obed deťom chystá.

Kováči zhotovovali významné a pre náš každodenný život i veľmi potrebné predmety ako

sekery, nože, motyky, čakany a iné poľnohospodárske nástroje. Najvýznamnejším spracúvaným kovom bolo nepochybne železo. Výroba železných predmetov prebiehala za pomoci ručných nástrojov a tepelného spracovania kovaním.

V 19. a polovici 20. storočia bolo kováčstvo na Slovensku zamerané na výrobu a opravy poľnohospodárskych nástrojov, nástrojov pre drevorubačov a remeselníkov, dopravných prostriedkov – podkúvanie koní, kovanie vozov, kočov, saní, na výrobu kovových prvkov stavieb – kovové mreže, okenice, dvere a na opravu rozličných kovových predmetov.

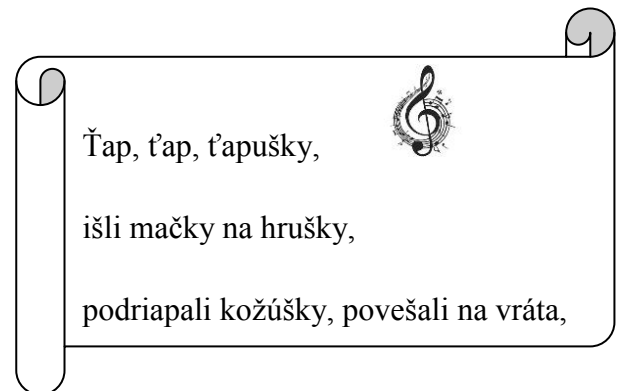
2.2 Drotárstvo

Jedným z najznámejších remesiel na Slovensku bolo bezpochyby drotárstvo.

Prví drotári začali opravami rôznych predmetov a nádob, džbánov, putní, úľov.

Postupne sa drotári prepracovali k výrobe

užitočných predmetov – drôtených sít, pascí na myši, stojany na sviečky, žehličku, tácky, strúhadlá, rytierske košele, plechové nádoby, klietky, umelé drotárske výroby ako sú lustre, košíky, vázy, postavy zvierat a ľudí a i.

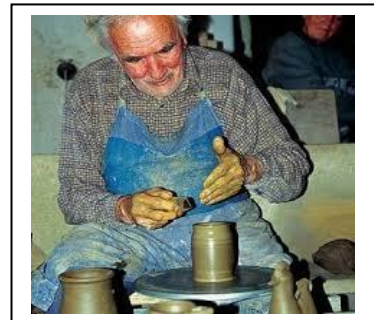

2.3 Hrnčiarstvo

Hrnčiar

...som hrnčiar, ta si hrnčiar.
Klepy-klepy-klepy!
...som majster, ta si majster,
...a z hrnca sú črepy!

Hrnčiarstvo je ručná výroba z nepálenej, no najviac vypaľovanej hlíny modelovaním v ruke, za pomoci hrnčiarskeho kruhu alebo tvarovaním pomocou rozličných foriem.

Hrnčiarstvo patrilo k najstarším špecializovaným remeslám. Pre každodenné potreby širokých ľudových vrstiev sa vyrábali rozmanité druhy úžitkového riadu hlavne z hlíny, ktorá bola pre svoju pomerne ľahkú prístupnosť a spracovateľnosť dlho základným materiálom.

Podľa záznamov vieme, že keramika vyrábaná na hrnčiarskom kruhu bola u nás známa už v 13. st. Na hrnčiarskom kruhu vznikala nádoba zručným tvarovaním, točením a vypracovávaním stien nádoby. Tieto nádoby sa potom vypaľovali v peciach. Aj pece prešli svojim vývojom. Jednoduché ohniská postavené v poli sa nahradili stabilnými vypaľovacími pecami.

Z hlíny sa vyrábali hrnce všetkých druhov, na varenie, na úschovu potravín, krčahy, džbány, čutory, na prenos tekutín, misy, tanieri, pekáče, kvetináče i potreby hospodárskeho charakteru ako sú kahance na osvetľovanie, napájadlá pre hydinu a pod.

2.4 Šperkárstvo

Patrí k najstarším umeleckým remeslám. V ľudovej tvorbe sa najčastejšie tvorili strieborné, pozlátené liate, tepané ale najmä filigránové práce remeselníkov - šperkárov.

Zruční jednotlivci sa venovali výrobe rôznych puklíc, spôn, praciek, retiazok z menej hodnotných, no ľahko opracovateľných kovov, ako je napríklad meď, cín, olovo a ich zliatiny, ale aj z dreva, rohoviny, kosti v kombinácii s kovmi.

2.5 Rezbárstvo

Títo remeselníci, ktorí existujú dodnes, sa zaoberali a zaoberajú vyrezávaním rôznych drevených sôch, sošiek, reliéfnych obrazov (často so sakrálnou tematikou), oltárov a pod. Výsledky ich prác sú skutočným umením, nezriedka sa teda stretneme s označením “umelecký rezbár”. Rezbárstvo v ľudovej tvorbe je známe svojou výrobou bačovského riadu – črpákov, odlievakov, foriem na syry, oštiepky a pod.

Rezbári pre svoju prácu najčastejšie využívajú drevo z lípy, javora, hrušky, jedle, alebo ktoréhokoľvek stromu rastúceho u nás.

Pracovný list 2: Remeslá

Opísali sme si päť najvýznamnejších remesiel na Slovensku. Okrem nich existovalo a existuje ešte niekoľko iných. Vieš niektoré vymenovať?

1. Prirad' obrázok výrobku k správne mu remeslu.

Drotárstvo

Hrnčiarstvo

Šperkárstvo

Obuvníctvo

2. Zvieratká z drôtu:

Zahráme sa spolu na malých drotárov. Vyrobité spolu drôtené zvieratká, jednoduchým, ale zábavným spôsobom.

Pomôcky:

- drôt
- kliešte

Cieľ: U žiakov rozvíjame fantáziu, tvorivosť, poznanie práce a nových materiálov, snahu

Žiaci za pomoci učiteľa môžu z drôtikov vyrobiť zvieratká napr.: myš, motýľa, hada a i.

Tvorivosť žiaka je podmienená jeho fantáziou a v tej sa medze nekladú.

Myš:

Motýl:

